
Helsingin valtuustoryhmät

Tämä on Helsingin kaupungin vammaisneuvoston hyväksymän asiakirjan allekirjoittamaton sähköinen versio.

Asia: Tarkastuskertomus 2022. Helsingin kaupungin tarkastuslautakunta. Omaishoitajien jaksamista tukevat palvelut perhe- ja sosiaalipalveluissa.

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että Helsingin kaupungin tarkastuslautakunta on ottanut tarkastuksen kohteeksi vammaispalvelujen omaishoidon palvelut.

Vammaisneuvosto korostaa valtuustoryhmille, että vammaisten omaishoidon palvelut koskevat varsin laajaa ja hyvin erilaisissa elämäntilanteissa olevia perheitä. Näille perheille tulee turvata yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvään elämään Helsingissä ja puuttua tarkastuksessa esiin tulleisiin epäkohtiin.

Lisäksi vammaisneuvosto ehdottaa, että tarkastuslautakunta ottaisi tarkastelun kohteeksi kaupungin omaishoidon palkkiotason. Lainsäädäntö määrittelee minimipalkkion suuruuden, mutta kaupunki voi päättää palkkiotasot minimiä korkeammiksi.

Omaishoidon asiakasperheet ovat heterogeeninen ryhmä. Omaishoitoa tarvitsevat lapset ja nuoret ovat eri ikäisiä. Heidän toimintakykynsä on alentunut eri tavoin vamman tai sairauden vuoksi. Perheiden tarpeet ovat siten erilaisia. Omaishoidon palvelut tulee räätälöidä perheen tarpeiden mukaan.

Vuonna 2022 vammaispalvelujen omaishoidon tuen asiakkaita oli yhteensä 2 012. Heistä 1 160 oli vammaisten ja 852 kehitysvammaisten omaishoitajia. Asiakasmäärä kasvoi 17 prosenttia edellisvuodesta. Valtaosa vammaispalvelujen tuen piirissä olevista omaishoitajista hoitaa alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Tarkastuskertomuksen valmistelussa kuultujen järjestöjen vastauksissa huolen kohteena nousivat esille myös sopimuksettomat omaishoitajat. Heidän jaksamisensa ja tukensa on jäänyt liian vähälle huomiolle. Sopimuksettomat omaishoitajat saattavat uupua ennen kuin saavat apua ja tukea, jos heitä ei tunnusteta kaupungin palveluissa. Perheet arvioivat, että kaupungin omaishoitajapäätökset tehdään usein alempien kriteerien perusteella kuin perheet itse arvioivat. Virkamiehet käyttävät harkintaoikeuttaan toisin kuin omaishoitajaperheet näkevät tilanteensa.

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että tarkastuskertomuksen valmistelussa on kuultu järjestöjä. Järjestöjen kautta valmisteluun on saatu tietoa, joka olisi

jäänyt muutoin katveeseen tai vähäiselle huomiolle. Vammaisneuvoston mukaan järjestöjä on osallistettava eri tavoin vammaisia ja pitkäaikaissairaita koskevassa päätöksenteossa.

Vammaisneuvosto painottaa tilapaishoidon toimivuutta omaishoitajien jaksamisen kannalta. Tarkastuksessa käy ilmi, että tilapäishoitopaikkoja ei ole riittävästi tarjolla, ja lyhytaikaishoidon paikkoja tarvitaan lisää. Osa omaishoidon asiakkaista on tyytyväisiä tilapäishoitopaikkoihin ja hoitoon. Suurin haaste on vastata yksilöllisiin, yhdenvertaisen elämän mahdollistaviin tarpeisiin, jota myös uusi vammaispalvelulaki edellyttää.

Tarkastusta varten haastateltujen järjestöjen mukaan myös sellaisia hoitopaikkoja on liian vähän, joissa olisi riittävästi ammattitaitoa hoitaa neuropsykiatrisesti oireilevia lapsia ja nuoria, joilla voi olla ADHD, ADD, autismikirjo, Tourette tai kehityksellinen kielihäiriö.

Kaikki asiakkaat eivät mahdu käytettävissä oleviin lyhytaikaishoidon paikkoihin etenkin viikonloppuisin. Kaikki paikat eivät ole jokaiselle asiakkaalle soveltuvia. Haaste onkin löytää paljon tukea tarvitseville tai haastavasti käyttäytyville hoidettaville lyhytaikaishoitoa.

Paikkoja tarvitaan esimerkiksi ruotsinkielisille omaishoidettaville, yli 18-vuotiaille vaikeavammaisille, haastavasti käyttäytyville tai pidempiaikaista lyhytaikaishoitoa kriisiytyvässä omaishoitotilanteessa tarvitseville asiakkaille.

Palvelusetelien arvoa tulee tarkistaa. Perheet eivät aina voi tai halua viedä lastaan tilapäishoitopaikkaan eikä sopivaa palvelusetelillä hankittavaa, kotiin tuotavan palvelun tarjoajaa aina löydy.

Näissä tilanteissa pitäisi järjestöjen näkemyksen mukaan palvelusetelillä voida joustavasti ostaa muita vaihtoehtoisia palveluja, esimerkiksi siivousta. Yksilöllisillä palveluilla tuetaan parhaiten omaishoitajien jaksamista. Järjestöjen näkemyksen mukaan kaupunki valvoo ostopalveluiden toimivuutta liian vähän. Vammaisneuvosto muistuttaa, että ostopalvelut ovat merkittävä osa palveluvalikkoa. Palvelujen laadunvalvontaa tulee tehostaa.

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että omaishoitajille toteutettaisiin säännöllisesti asiakaskyselyt. Viimeisin asiakaskysely on vuodelta 2018. Asiakaskyselyjen sekä asiakaspalautteen merkitys korostuvat vammaispalvelujen toimintaympäristön isossa muutoksessa: uuden vammaispalvelulain voimaan tuleminen 1.10. sekä sotepe-rahoituksen siirtyminen valtion budjettiin muuttavat myös vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten omaishoidon toimintaympäristöä.

Vammaisneuvosto ehdottaa, että tarkastuslautakunta ottaisi tarkastelunsa kohteeksi myös kaupungin omaishoidon palkkiotason riittävyden. Omaishoitajat tekevät vaativaa ja raskasta työtä hoitaessaan erityistä huolenpitoa tarvitsevia lapsia ja nuoria.

Heidän työnsä säästää kaupungilta mittavasti mm. hoivapaikkojen kuluissa sekä työntekijöiden palkoissa. He myös paikkaavat työntekijäpulaa, sillä tulevaisuudessa on yhä haastavampaa rekrytoida tarpeeksi työntekijäitä vammaispalveluihin.

Helsinki maksaa omaishoidonpalkkioita seuraavasti vuonna 2023:

Alle 18-vuotiaat omaishoidettavat:

- Ensimmäinen hoitoisuusryhmä: hoitopalkkio korkeintaan 1 903,08 euroa/kk, kolme lakisääteistä vapaapäivää
- Toinen hoitoisuusryhmä: hoitopalkkio korkeintaan 878,17 euroa/kk, kolme lakisääteistä vapaapäivää
- Kolmas hoitoisuusryhmä: hoitopalkkio 483,88 euroa/kk, kaksi lakisääteistä vapaapäivää.

Myös yli 18-vuotiaiden omaishoidon palkkiot ovat samansuuruisia. Siten olisi luontevaa tarkastella samassa yhteydessä kaikkia omaishoidon palkkiotasoja. Lakisääteinen palkkio on 439,70 euroa/kk. Raskaan siirtymävaiheen palkkio on 879,40 euroa/kk.

Helsingissä tulisi tarkastella etenkin toisen ja kolmannen hoitoisuusryhmän palkkiotasoa, sillä suurin osa omaishoitajista saa kolmannen tai toisen hoitoisuustason palkkiota. Jo näissä alimmissa hoitoisuusryhmissä hoidon tarve käytännössä on varsin sitovaa, sillä kynnyks päästä omaishoitajaksi on korkea.

Vammaisten ja pitkäaikaisairaiden lasten ja nuorten kotona asumisen turvaamiseksi tulisikin vammaispalvelujen parantamisen lisäksi nostaa omaishoidon palkkiotasoa. Moni omaishoitaja joutuu uhraamaan omasta työurastaan omaishoidon hyväksi. Palkkiotasosta päätettäessä tulisi ottaa huomioon Helsingin muuta maata korkeammat elämisen kustannukset. Alin palkkio on vain 44 euroa lakisääteistä minimipalkkiota suurempi.

Omaishoidon palkkion tarkastamisessa ja korottamisessa on myös tasa-arvonäkökulma. Suurin osa omaishoitajista on naisia ja lapsensa omaishoitajista äitejä, joten kyse on myös tasa-arvosta. Omaishoidolla voi olla merkittäviä vaikutuksia esimerkiksi omaishoitajan eläkkeeseen, mikäli hän joutuu olemaan osa-aikatyössä tai jopa kokonaan pois työelämästä.

Tarkastuslautakunnan arviointi ”Omaishoitajien jaksamista tukevat palvelut perhe- ja sosiaalipalveluissa” ja sen johtopäätökset eivät saa jäädä vain yhdeksi muistioksi ja tiedoksi vaan tarvitaan aikataulutettuja jatkotoimenpiteitä, jotta omaishoitajien jaksamisen palveluja kehitetään ja parannetaan.

Helsingin vammaisneuvosto

Sirpa Puhakka
puheenjohtaja

Kristiina Karhos
varapuheenjohtaja